

ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ՝ ՀԱՇՄԱՆԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԱՆԱՆՑ ԵՎ ԱՂՋԻԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Սույն ձեռնարկը պատրաստվել է Եվրոպական միության աջակցությամբ իրականացվող «Դեպի Ներառական Հայաստան» ծրագրի շրջանակներում:

Ծրագիրն իրականացվում է «Ագաթ» հաշմանդամություն ունեցող կանանց իրավունքների պաշտպանության կենտրոն ՉԿ-ի կողմից՝ ի դեմս Ներառական իրավական բարեփոխումների կոալիցիայի:

Այս ձեռնարկը պատրաստվել է Եվրոպական միության ֆինանսական աջակցությամբ: Բովանդակության համար պատասխանատվություն է կրում Ներառական իրավական բարեփոխումների կոալիցիան, և պարտադիր չէ, որ արտահայտի Եվրոպական միության տեսակետները:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան	3
Վերարտադրողական առողջություն և դրա նշանակությունը, վերարտադրողական առողջության կարևորությունը	4
Վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների առկայությունը և պետական աջակցության ծրագրերը հաշմանդամություն ունեցող կանանց և աղքիկների համար	5
Գինեկոլոգիական հետազոտությունների կարևորությունը հաշմանդամություն ունեցող կանանց վերարտադրողական առողջության պահպանման համար	7
Ինչպե՞ս նախապատրաստվել կրծքի և կանանց սեռական օրգանների բուժզննմանը. հսրհուրդներ հաշմանդամություն ունեցող կանանց և աղքիկներին	9
Պետության կողմից երաշխավորված անվճար բուժօգնության շրջանակները՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար	10
Շահառուներին ներկայացվող հիմնական և լրացուցիչ պահանջները	11
Ներարգանդային ինսեմինացիա և արտամարմնային բեղմնավորում	12
Պետության կողմից երաշխավորված անվճար պայմաններով հետազոտությունների և բուժման, բժշկական օգնության և սպասարկման ծավալները	14
Վերջաբան	15

ՆԱԽԱԲԱՆ

Հաշմանդամություն ունեցող անձինք ունեն նույն սեռական և վերարտադրողական առողջության իրավունքները, ինչպես և հաշմանդամություն չունեցող անձինք: Վերարտադրողական առողջության, վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության, իրավական կարգավորումների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին օրենքների և հաշմանդամության իրավունքների խաչմերուկում նոր հնարավորություններ են ստեղծվում հաշմանդամություն ունեցող ծնողների համար: Այնուամենայնիվ, նրանք հաճախ են հանդիպում դժվարությունների՝ կապված տեղեկատվության և ծառայությունների մատչելիության հետ:

Սույն ուղեցույցի հրատարակման նպատակն է նպաստել վերարտադրողական առողջության իրավունքի մասին հաշմանդամություն ունեցող կանանց և աղջիկների իրազեկության բարձրացմանը՝ խրախուսելով նրանց առողջ ապրելակերպը:

Ուղեցույցում հրապարակված տեղեկատվության միջոցով հաշմանդամություն ունեցող անձինք, նրանց ընտանիքի անդամները կիրազեկվեն հաշմանդամություն ունեցող անձանց սեռական և վերարտադրողական իրավունքի, մարդու վերարտադրողական համակարգի և դրա տարբեր հայեցակետերին:

**ԼՎԿ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ
ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԱՊՐԵԼԱԿԵՐՊԻ ԽԹԱՆՈՒՄԸ
ԲՈԼՈՐ ԱՆՁԱՆՑ
ԿՅԱՆՔԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ
ԼՎԿԱԳՈՒՅՆ ԽԹԱՆՆ Է:**

ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԴՐԱ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վերարտադրողական առողջությունը մարդու կենսական գործընթացն է, որը կապված է լիարժեք ֆիզիկական, մտավոր և սոցիալական բարեկեցության հետ և վերաբերում է վերարտադրողական համակարգին:

Վերարտադրողական առողջության մաս են կազմում կնոջ անվտանգ հղիությունը և բնականոն ծննդի ապահովումը: Կնոջ այս իրավունքն առողջ երեխայի ծնվելու գրավականն է:

Վերարտադրողական առողջության երեք բաղադրիչներն են՝

- ✓ ընտանիքի պլանավորումը
- ✓ սեռական առողջությունը
- ✓ մայրական առողջությունը

Հաշմանդամություն ունեցող և չունեցող անձանց օրգանիզմները հավասարապես ենթակա են սեռական վերարտադրության:

Վերարտադրողական առողջությունը երաշխավորում է, որ մարդիկ կարող են ունենալ բավարար և անվտանգ սեռական կյանք, նրանք կարող են վերարտադրվել և ազատորեն որոշում կայացնել, թե երբ և որքան հաճախ դա անել:

**ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՈՒԹՅՈՒՆ
ՈՒՆԵՑՈՂ ԱՆՁԻ
ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ
ԱՌՈՂՋՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՐԱ ԿՅԱՆՔԻ
ԲԱՐԵԿԵՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԱՐԺԱՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ
ԲԱՂԱԴՐԻՉ ՏԱՐՐՆ Է:**

ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԻ ԱՌԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ ՀԱՇՄԱՆԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԱՆԱՆՑ ԵՎ ԱՂՋԻԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

2022 թվականի մայիսի 5-ին ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունված «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքի հոդված 15-ի 18-րդ կետով սահմանվում է, որ **հաշմանդամություն ունեցող անձինք ամուսնության և ընտանեկան հարաբերությունները լիարժեքորեն իրականացնելու նպատակով իրավունք ունեն՝**

- ազատ և լիակատար համաձայնության հիման վրա ամուսնանալու և ընտանիք կազմելու.
- ազատ և պատասխանատու որոշումներ կայացնելու երեխաների թվի և նրանց ծնվելու ժամկետների մասին, ստանալու մատչելի տեղեկություններ վերարտադրողական առողջության և ընտանիքի պլանավորման վերաբերյալ.
- խնամակալության, հոգաբարձության, խնամատարության ու երեխաների որդեգրման, աջակցություն ստանալու ծնողական պարտականությունները կատարելու ընթացքում:

Հայաստանում 2022թ.-ի հուլիսի 1-ի դրությամբ ապրում է հաշմանդամություն ունեցող **194 744** անձ, նրանցից **92 760**-ը կանայք են: Ողջ աշխարհում հաշմանդամություն ունեցող կանայք և աղջիկները ենթարկվում են խտրականության բազմաթիվ ձևերի: Ի տարբերություն տղամարդկանց, ովքեր ունեն սույն խնդիրները, կանայք կրկնակի խոցելի են նախ՝ իրենց սեռի, ապա նաև՝ հաշմանդամության պատճառով:

Հայաստանի Հանրապետությունը 2010թ.-ի հոկտեմբերին վավերացրել է Միավորված ազգերի կազմակերպության (ՄԱԿ) Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների մասին կոնվենցիա, որն առանձին հոդվածով անդրադառնում է **հաշմանդամություն ունեցող կանանց և աղջիկների իրավունքների՝** պարտավորեցնելով մասնակից պետություններին ձեռնարկել անհրաժեշտ բոլոր միջոցները, որպեսզի ապահովեն կանանց լիակատար զարգացումը, առաջխաղացումը և հնարավորությունների մեծացումը՝ նպատակ ունենալով երաշխավորել նրանց՝ սույն Կոնվենցիայում ամրագրված՝ մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների իրականացումն ու դրանցից օգտվելը (Կոնվենցիա, հոդված 6): Ավելին, Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածում նշվում է, որ մասնակից պետությունները ձեռնարկում են անհրաժեշտ բոլոր միջոցները, որպեսզի հաշմանդամություն ունեցող անձինք մատչելի կերպով օգտվեն առողջապահական այնպիսի ծառայություններից, նաև՝ առողջության վերականգնողա-

կան միջոցներից, որոնք հաշվի են առնում գենդերային առանձնահատկությունները: Մասնավորապես, մասնակից պետությունները պարտավորվում են հաշմանդամություն ունեցող անձանց ապահովել այն նույն կարգի, որակի և չափանիշների անվճար կամ մատչելի առողջապահական ծրագրերով և 5 ծառայություններով՝ ներառյալ սեռական ու վերարտադրողական առողջության ծրագրերն ու ծառայությունները, որոնք մշակվում և մատուցվում են բոլոր 33 քաղաքացիների համար:

Ինչպե՞ս կանխարգելել հաշմանդամություն ունեցող կանանց վերարտադրողական համակարգի հիվանդությունները

Վերարտադրողական համակարգի հիվանդությունները և հղիության ընթացքի խանգարումները (վիժումներ, հղիության արիեստական ընդհատում, բարդություններ, անժամանակ ծննդի վտանգ, վաղ վերարտադրողական ծերացումը) խիստ բացասաբար են անդրադառնում հաշմանդամություն ունեցող աղջիկների և կանանց վերարտադրողական առողջության վրա:

Նույնիսկ լավ ինքնազգացողության դեպքում, 2-3 տարին մեկ անգամ, պետք է անցնել բուժզննում՝ առողջական խնդիրների վաղ հայտնաբերման և կանխարգելման համար:

Քաղցկեղի, առողջական այլ խնդիրների, հիվանդությունների վաղ հայտնաբերման և դրանց բուժման կարևորության մասին:

Վերարտադրողական համակարգի հիվանդություններից ամենատարածվածը **կրծքագեղձի և արգանդի պարանոցի քաղցկեղն է**, որոնք բուժզննման միջոցով, կարելի է շուտ հայտնաբերել և բուժել:

Յուրաքանչյուր կնոջ կյանքի ընթացքում կրծքագեղձով հիվանդանալու հավանականությունը գրեթե հասնում է 8 տոկոսի:

Հաշմանդամություն ունեցող յուրաքանչյուր կնոջ վերարտադրողական առողջությունը պահպանելու համար անհրաժեշտ է ժամանակին դիմել համապատասխան հետազոտությունների՝ անցնել կրծքի և սեռական ներքին օրգանների բուժզննում:

ԳԻՆԵԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԵՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԱՆԱՆՑ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐՈՂԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՊԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կանանց սեռական օրգանների զննում

Այս զննումը թույլ կտա իմանալ, թե արդյո՞ք Դուք ունեք գոյացություններ, այտուցներ կամ վերքեր Ձեր սեռական օրգանների շրջանում: Սրանց մի մասը կարող է լինել վտանգավոր, հևարավոր է՝ առաջանա բուժման կարիք:

Հղիության առկայության դեպքում՝

Եթե արգանդում, փողերում, ձվարաններում կամ սեռական օրգաններում կան բորբոքումներ, անհրաժեշտ է ժամանակին բուժել: չբուժված բորբոքումները վտանգավոր են:

Կրծքի զննում

Պարբերաբար անցկացվող բուժզննումները թույլ կտան համոզվելու, որ չկան կրծքագեղձի քաղցկեղի նախանշաններ: Որոշ կանայք կրծքերի մեջ ունենում են փոքր գոյացություններ: Դրանք կնոջ դաշտանային պարբերաշրջանին զուգընթաց՝ հաճախ փոխում են իրենց ձևերն ու չափսերը: Դաշտանից առաջ դառնում են շատ փափուկ:

Երբեմն, բայց ոչ շատ հաճախ, չներծծվող գոյացությունները կարող են լինել քաղցկեղի նախանշան: Ոմանց կրծքում առաջանում է քաղցկեղ, որը ճիշտ ժամանակին չբուժելու դեպքում դառնում է մահվան պատճառ: Պարբերաբար անցկացվող բուժզննության դեպքում քաղցկեղը կարելի է հայտնաբերել վաղ շրջանում, երբ այն դեռ ենթակա է բուժման:

Փորձեք զննել Ձեր կուրծքը ամսական պարբերաշրջանի նույն օրը: Հնարավորության դեպքում այն միշտ կատարեք դաշտանի սկսվելուց յոթ օր հետո: Եթե անեք պարբերաբար, ապա կիմանաք, թե ինչ տեսք ունի Ձեր կուրծքը, և շատ հավանական է, որ նկատեք փոփոխությունը:

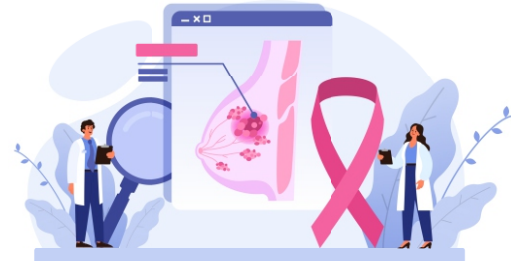

Ի՞նչ անել որևէ գոյացություն հայտնաբերելու դեպքում

Եթե կուրծքը հարթ է և էլաստիկ, շոշափելիս մաշկի տակ շարժվում է, ապա մտահոգվելու կարիք չկա, բայց շարունակեք զննել Ձեր կուրծքը ամեն ամիս: Իսկ եթե այն կոշտ է, ոչ շատ ընդգծված, անցավ է, և նկատվում է չափսերի աճ, շարունակեք զննել, հատկապես, եթե գունդը միայն մեկ կրծքում է և չի շարժվում՝ նույնիսկ սեղմելիս: Դիմեք բուժաշխատողի, եթե հաջորդ դաշտանից հետո այն չի անհետանում: Սա կարող է լինել քաղցկեղի նախանշան: Բժշկական օգնություն է անհրաժեշտ նաև այն դեպքում, եթե կրծքապտուկից նկատվում է արնախառն կամ թարախային արտադրություն:

Խնդրեք, որ բուժաշխատողը ստուգի Ձեր հայտնաբերած բոլոր գոյացությունները, անկախ այն բանից՝ դրանք հարթ են, թե ունեն ոչ ընդգծված չափսեր:

Շարունակեք զննել Ձեր կուրծքը նաև դաշտանադադարից հետո:

Կրծքագեղձի քաղցկեղի հետազոտություն

Սոնոգրաֆիկ հետազոտություն

Փոքր գոյացությունները կարելի է հայտնաբերել սոնոգրաֆիկ հետազոտության միջոցով, որը խորհուրդ է տրվում կատարել մինչև 34 տարեկան կանանց: Դա ուլտրաձայնային հետազոտությունն է՝ էխո, և երիտասարդ կանանց համար բացարձակապես անվտանգ է:

Մամոգրաֆիկ հետազոտություն

Եթե հաշմանդամություն ունեցող կնոջ մոտ հայտնաբերվում է ինչ-որ խնդիր, որն իրենից վտանգ կարող է ներկայացնել, անհրաժեշտ է կատարել մամոգրաֆիկ հետազոտություն: Այն որոշակի ճառագայթ է և ճառագայթային ազդեցություն է ենթադրում: Այս առումով էլ հենց մամոգրաֆիկ հետազոտությունն ավելի սահմանափակումներ ունի:

Արգանդի կամ ձվարանների հետ կապված այլ խնդիրներից խուսափելու համար (միոմա, էնդոմետրիոզ, արգանդի լորձաթաղանթի բորբոքում կամ ուռուցքային գոյացություն) անհրաժեշտ է ժամանակին հետազոտություն և բուժում:

Կրծքից հետո կանանց ամենատարածված հիվանդություններից է **արգանդի պարանոցի քաղցկեղը**: Այն իր տարածվածությամբ չարորակ նորագոյացությունների շարքում գրավում է երկրորդ տեղը և ավելի հաճախ ախտորոշվում է վերարտադրողական տարիքի կանանց շրջանում:

Արգանդի պարանոցի քաղցկեղից խուսափելու միակ և ապացուցված մեթոդն այն ժամանակին կանխելն է, այսինքն՝ պարբերաբար անցնել ՊԱՊ քսուկի հետազոտություն, քանի որ բուժման արդյունավետության 50%-ը պայմանավորված է հիվանդության վաղ հայտնաբերմամբ:

Չիչեք՝ արգանդի վզիկի քաղցկեղի վաղ հայտնաբերման դեպքում այն գրեթե միշտ ենթակա է բուժման:

Չանրապետության ողջ տարածքում բոլոր տեղամասային պոլիկլինիկաներում և ամբուլատորիաներում, 30-60 տարեկան բոլոր կանայք ՊԱՊ թեստի հետազոտության միջոցով կարող են անցնել արգանդի պարանոցի նախաքաղցկեղի վաղ ախտորոշման և քաղցկեղի կանխարգելման սքրինինգ:

21 տարեկանից բարձր յուրաքանչյուր կին 3 տարին մեկ անգամ պետք է հանձնի ՊԱՊ թեստ (այս անալիզը բացարձակ անվճար է), անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև ՄԻԱՎ թեստ: Այն ցավոտ և վախենալու չէ, իրենից ոչ մի դժվարություն չի ներկայացնում: Այդ անալիզ վերցնելը տևում է մաքսիմում 20-25 վայրկյան: Ընդհանուր տևողությունը 5 րոպե է:

Կնոջ համար ռեպրոդուկտիվ, այսինքն երեխա ունենալու տարիքը, սովորական պայմաններում, մինչև 35 տարեկանն է: Դրանից հետո ցանկացած կնոջ մոտ տեղի է ունենում անկում, իջնում է բալկներ ունենալու հավանականությունը, ընդ որում դա տեղի է ունենում շատ արագ:

Սեռական կյանք չունենալը բացասաբար է անդրադառնում հաշմանդամություն ունեցող կնոջ օրգանիզմի վրա և հանգեցնում է արգանդի մարմնի քաղցկեղի առաջացման: Եթե չեք կարողացել ռեալիզացնել Ձեր վերարտադրողական ֆունկցիան, եթե դուք երեխաներ չեք ունեցել և արդեն հասել եք դաշտանադարի, ապա պետք է ուշադիր լինեք Ձեր օրգանիզմին: Անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել սեռական ուղիներից արյունային արտադրությանը: Կինը, դիցուք 50 տարեկանում վերջացրել է դաշտանային ցիկլերը, գտնվում է դաշտանադարի մեջ, ու հանկարծ 55-60 տարեկանում նկատում է սեռական ուղիներից արյունային արտադրությունը:

ԻՆՉՊԵՍ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍԿԵԼ ԿՐԾՔԻ ԵՎ ԿԱՆԱՆՑ ՍԵՌԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐԻ ԲՈՒԺՉՆՆՄԱՆԸ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ՉԱՇՄԱՆԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԿԱՆԱՆՑ և ԱՂՋԻԿՆԵՐԻՆ

- ✓ Խնդրեք բուժաշխատողին՝ Ձեզ ներկայացնի բոլոր այն գործողությունները, որ կատարելու է և բացատրի այն, ինչը Ձեզ անհասկանալի է:
- ✓ Լավ կլինի նախօրոք պատրաստել բոլոր այն հարցերը, որոնք ուղղելու եք բժշկին:
- ✓ Որպես հաշմանդամություն ունեցող կին, հնարավոր է, որ բուժզննման ընթացքում այլ կարիքներ ևս ունենաք: Չնարավորության դեպքում ընտանիքի որևէ անդամ կամ աջակցող անձ թող Ձեզ հետ լինի՝ բուժզննման ողջ ընթացքում:
- ✓ Նախապես զրուցեք բուժաշխատողի հետ Ձեր անձնական կարիքների մասին, որպեսզի նրա օգնությամբ ավելի հարմար և ապահով զգաք:

Եթե չստղ անձ եք կամ ունեք թույլ լսողություն, ապա բժշկի այցելեք Ձեզ աջակցող անձի հետ, ով կարող է խոսել ժեստերի լեզվով և կօգնի հաղորդակցվել բժշկի հետ:

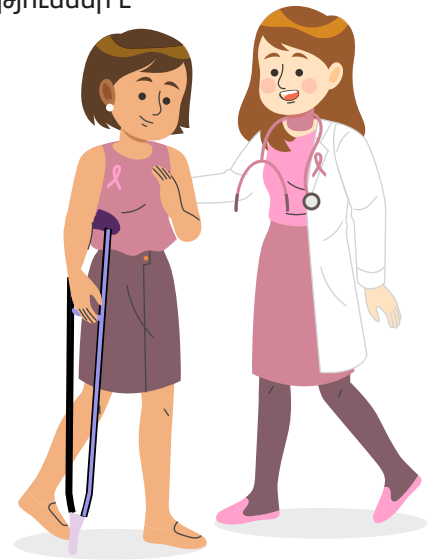
Չտեսնող կամ թույլ տեսողություն ունեցող անձի հետ եկած աջակցող անձը Ձեզ կբացատրի բուժզննումը: Խնդրեք բուժաշխատողին, որ մանրամասն ներկայացնի Ձեզ այն ամենը, ինչը չեք կարող տեսնել:

Եթե ունեք հենաշարժողական խնդիրներ կամ չեք կարող հեշտությամբ տեղաշարժվել, Ձեր օգնականի հետ նախօրոք մտածեք՝ ինչպես եք մտնելու հիվանդանոց կամ որևէ այլ բուժհաստատություն:

Մտավոր խնդիրներ ունենալու դեպքում, եթե կրծքի կամ սեռական օրգանների բուժզննումը Ձեզ վախեցնում, կյարդայնացնում կամ անհարմարություններ է պատճառում, խնդրեք վստահելի մեկին, որ Ձեր կողքին լինի ողջ ընթացքում:

Ընտանիքի անդամները և անձնական օգնականները կարող են օգնել մտավոր խնդիրներ ունեցող կանանց:

Եթե ունեք տեղաշարժման դժվարություն, քայլելիս օգտագործում եք ձեռնափայտ, հենակ կամ անվասայլակ, Դուք բոլորից լավ գիտեք՝ ինչպես տեղաշարժվել: Խնդրեք, որ բուժաշխատողը կամ անձնական օգնականը օգնի Ձեզ: Նախքան զննումը՝ համոզվեք, որ հավասարակշիռ վիճակում եք, ապահով և հարմար եք զգում:

Պետության կողմից երաշխավորված անվճար բուժօգնության շրջանակները՝ հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար

Համաձայն ՀՀ Կառավարության 568-Ն որոշման՝ հաշմանդամության առկայությունը զույգերից մեկի մոտ տալիս է հնարավորություն՝ օգտվելու պետության կողմից երաշխավորված անվճար բուժօգնության շրջանակներից:

2015 թվականի մայիսի 27-ի «Անվճար կամ արտոնյալ պայմաններով վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության և սպասարկման կարգն ու շահառուներին ներկայացվող պահանջները սահմանելու մասին» N 568-Ն որոշման փոփոխություններով սահմանվում են.

ա) անպտղության բուժման և հաղթահարման նպատակով պետության կողմից երաշխավորված անվճար պայմաններով հետազոտությունների և բուժման, այդ թվում վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ, բժշկական օգնության և սպասարկման ծավալները:

Շահառուներին ներկայացվող հիմնական և լրացուցիչ պահանջները

Բուժօգնության նշված ծավալներից օգտվելու իրավունք ունեն 2 տարի և ավելի անպատողություն ունեցող (բացարձակ ցուցումների դեպքում առանց 2 տարվա սահմանափակման) անզավակ զույգերը, **երբ նրանցից մեկն ունի հաշմանդամություն**, եթե կնոջ մոտ չկա հղիությունը կրելու հակացուցում:

Չույգերը պետք է համապատասխանեն հետևյալ պայմաններին՝

- ✓ ամուսինները կամ ամուսիններից մեկը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացի է, և ամուսնությունը գրանցված է օրենսդրությամբ սահմանված կարգով.
- ✓ կինը 20-35 (ներառյալ) տարիքային խմբում է (բացառություն է սահմանված միայն գինվորական ծառայության ընթացքում կամ ավարտից հետո դրա հետ կապված պատճառական կապով զոհված (մահացած) որդու ծնողների դեպքում՝ կնոջ տարիքը մինչև 42 տարեկան), ընդ որում 35 տարեկանում դիմելու/հաշվառվելու և վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառման ցուցումների առկայության դեպքում, կինը պահպանում է ծրագրի շահառուի կարգավիճակը մինչև 38 տարեկան դառնալը:

Դիմումների մուտքագրումը և հերթագրումը

Պետության կողմից երաշխավորված անվճար պայմաններով վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնության և սպասարկման նպատակով շահառուների հերթագրման կարգը, ըստ որի վերարտադրողական օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու համար քաղաքացիների դիմումների մուտքագրումն ու հերթագրումն իրականացվում է ըստ դիմելիության ժամկետի՝ կենտրոնացված ընթացակարգով, միասնական առողջապահական էլեկտրոնային համակարգի միջոցով՝ այն կազմակերպության կողմից, որին դիմել է շահառուն:

Առողջապահության նախարարությունը կլինիկաներին տրամադրում է ծառայությունների և հետազոտությունների հատուկ ծավալ, որի մեջ մտնում են **վիրահատությունները, արգանդափողերի ստուգումը և բոլոր անհրաժեշտ հետազոտությունները զույգերի համար:**²

² Տես հղումը՝ <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=152960>

Ծրագիրը ներառում է՝

- ✓ **հետազոտություն**՝ կատարվում է անպտղության պատճառագիտության ախտորոշում և բուժում.
- ✓ վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառման նպատակով **պարտադիր հետազոտությունների իրականացում**՝ մինչ արհեստական սերմնավորումն ու արտամարմնային բեղմնավորումը:

Հաջորդ անվճար միջամտությունը վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառումն է ամուսնու կամ դոնորական սերմով՝ արհեստական սերմնավորման մեթոդով:

Ներարգանդային սերմնավորում (ինսեմինացիա) և արտամարմնային բեղմնավորում

Ներարգանդային սերմնավորում (ինսեմինացիա)

- ✓ Ինսեմինացիա – կնոջ սեռական ուղիներ սերմի ներմուծումն է արհեստական ճանապարհով: Միջամտությունն իրականացվում է օվուլյացիայի շրջանում (դաշտանային ցիկլի միջին շրջանում):
- ✓ Դրան հաջորդող բոլոր գործընթացներն ընթանում են բնական կերպով: Մեր օրերում առավել հաճախ կիրառվում է ներարգանդային ինսեմինացիա, երբ արգանդի խոռոչ ներարկվում է նախապես հատուկ մշակված, ընտրված սպերմատոզոիդների զանգվածը:

1 տարի կանոնավոր սեռական կյանքով ապրելու պայմաններում հղիություն չարձանագրվելու դեպքում արդեն կանայք կարող են դիմել այս մեթոդի օգնությանը:

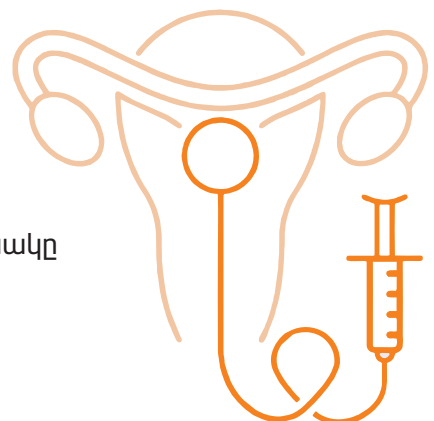
Միջամտությունն իրականացվում է ձվազատման օրերին (դաշտանային ցիկլի միջին շրջանում՝ 14-16-րդ օրը):

Սերմնավորմանը հաջորդող բոլոր գործընթացներն ընթանում են բնական ճանապարհով:

Այս գործընթացի տևողությունը 5 րոպե է: Կինը կենտրոնում մնում է մոտավորապես 10 րոպե և շարունակում է իր բնականոն կյանքով ապրել: Դրանից 14 օր հետո պարզ է դառնում իրականացված գործողության պատասխանը:

Ինսեմինացիայի մեթոդը լինում է **անվճար, և թույլատրելի է կատարել 3 փորձ**: Իսկ սերմնավորման առավելագույն փորձի քանակը 6-ն է՝ կրկնակի փորձերի կիրառմամբ:

Նախարարության կողմից տրամադրվող հաջորդ անվճար ծառայությունը՝ արտամարմնային բեղմնավորումն է:

Արտամարմնային բեղմնավորում ԱՄԲ

Արտամարմնային բեղմնավորումը դա՝ անպտղության բուժման ժամանակակից մեթոդ է, որի ժամանակ ձվաբջջի բեղմնավորումը սպերմատոզոիդով կատարվում է լաբորատոր պայմաններում:

- ✓ Նախապես վերցվում են կնոջ և տղամարդու սեռական բջիջները (ձվաբջիջները և սպերմատոզոիդները) և կատարվում է բեղմնավորում:
- ✓ Ստացված սաղմիկները որոշ ժամանակ պահվում են հատուկ պայմաններում, որտեղ սաղմիկը աճեցվում և զարգացնում են միջինը 3-5 օր, այնուհետև տեղափոխվում է դեպի արգանդի խոռոչ:
Արգանդի խոռոչում թույլատրվում է իրականացնել մեկ փորձ և 2-3 տեղադրում:

Արտամարմնային բեղմնավորման երկրորդ փորձն իրականացվում է պետության կողմից երաշխավորված արտոնյալ պայմաններով՝ բժշկական օգնության և սպասարկման շրջանակներում պետության կողմից 50 տոկոս փոխհատուցմամբ: Մյուս 50 տոկոսը արդեն պետք է հոգա զույգը: Տվյալ ծրագրի մեջ չի մտնում նաև դոնոր ձվաբջջի և դոնոր սերմի հատուցումը, ինչպես նաև փոխնակ մոր խնդիրը: Եթե զույգը կարիք ունի դոնորական ձվաբջջի, դոնորական սերմի և փոխնակ մոր, դա պետք է հոգա ինքնուրույն, քանի որ նախարարությունը անվճար ծառայություն է տրամադրում միայն արտամարմնային բեղմնավորման, դեղորայքի, հետազոտությունների համար: Արդեն տվյալ լրացուցիչ գործընթացների իրականացման համար զույգն ունենում է խնդիր և պետք է ինքնուրույն հոգա բոլոր ֆինանսական ծախսերը:

ԱՄԲ/ՅԿՕ-ն անպտղության բուժման ժամանակակից ամենաէֆեկտիվ մեթոդն է, որի շնորհիվ ստեղծվել և ապրում են ավելի քան 6.000.000 երեխաներ ամբողջ աշխարհում:

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ ԵՐԱՇԽԱՎՈՐՎԱԾ ԱՆՎՃԱՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ՅԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԲՈՒԺՄԱՆ, ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ԾԱՎԱԼՆԵՐԸ

Անպտղության բուժման և հաղթահարման նպատակով պետության կողմից երաշխավորված անվճար պայմաններով հետազոտությունների և բուժման, այդ թվում վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ, բժշկական օգնության և սպասարկման ծավալներն են՝

- ✓ Անպտղության պատճառագիտության ախտորոշում և բուժում.
  1. վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառման նպատակով մինչ արհեստական սերմնավորումն ու արտամարմնային բեղմնավորումն իրականացվող պարտադիր հետազոտություններ.
  2. վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառում ամուսնու կամ դոնորական սերմով արհեստական սերմնավորման մեթոդով՝ սերմնավորման առավելագույնը 6 փորձ.
  3. արտամարմնային բեղմնավորման իրականացման մեկ փորձ, հավելյալ սաղմերի ստացման դեպքում սաղմերի 2-րդ և 3-րդ տեղադրումներն արգանդի խոռոչ.
- ✓ Արտամարմնային բեղմնավորման երկրորդ փորձն իրականացվում է պետության կողմից երաշխավորված արտոնյալ պայմաններով բժշկական օգնության և սպասարկման շրջանակներում պետության կողմից 50 տոկոս մասնակցությամբ.
- ✓ Դոնորական ձվաբջջի և(կամ) դոնորական սերմնաբջջի օգտագործմամբ, վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառման դեպքում փոխնակ **մոր, սեռաբջջի(ների) դոնորի(ների) ծախսերը փոխհատուցվում են շահառուի կողմից:**

ՎԵՐՉԱԲԱՆ

Հաշմանդամություն ունեցող կինն ունի տեղեկացված ընտրություն իրականացնելու և ինքնուրույն որոշում կայացնելու իրավունք, թե երբ է ցանկանում մայրանալ, քանի երեխա է ուզում ունենալ, ինչպես նաև իրավունք ունի խուսափել չնախատեսված և անցանկալի հղիություններից: Նրա համար հասանելի պետք է լինեն այն ծառայությունները, որոնք օգնում են հղիության, ապահով ծննդաբերության և առողջ երեխա ունենալու հարցում:

Բազմաթիվ հետազոտություններ և մշտադիտարկումներ, որոնք իրականացվել են տեղական և միջազգային, պետական և հասարակական կառույցների կողմից, փաստում են այն մասին, որ բուժհաստատություններում առկա են մատչելիության ու ներառականությանը վերաբերող բազմաթիվ խնդիրներ: Հայաստանյան կլինիկաները և հիվանդանոցները հատուկ ուշադրություն չեն դարձնում հաշմանդամություն ունեցող կանանց առողջապահական ծառայությունների մատուցման հատուկ պայմաններին, հատկապես վերարտադրողական և սեռական առողջության պահպանմանը, բուժանձնակազմը չունի բավարար իրազեկվածություն, փորձ և գիտելիքներ հաշմանդամություն ունեցող կանանց խնդիրների մասին, բուժհաստատությունները չեն համալրվում նորանոր սարքավորումներով, որոնք հարմար և մատչելի կլինեն տարբեր խնդիրներ ունեցող կանանց և աղջիկներին: Ցավոք սրտի հաշմանդամության տարբեր խնդիրներ ունեցող կանայք հնարավորություն չունեն հաճախելու տեղական՝ բնակավայրին մոտ գտնվող բժշկական հաստատություն, որտեղ կարժանանան համապատասխան վերաբերմունքի և կստանան իրենց կարիքներին համապատասխան պատշաճ ծառայություններ, այդ թվում՝ վերարտադրողականության օժանդակ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ բժշկական օգնություն և սպասարկում:

Երբեմն նույնիսկ բուժաշխատողներն ու ընտանեկան բժիշկները չգիտեն և չեն պատկերացնում հակացուցումների հստակ սանդղակը, և տվյալ պարագայում կարող է միայն օգտակար լինել հաշմանդամություն ունեցող կնոջ փորձը, գիտելիքները, հաստատակամությունն ու անձնական փորձառությունը:

Հեղինակ՝
Աննա Ղուկասյան

coalition.cilr@gmail.com

+374 94043142

Web

Facebook

